

CUVÂNT ÎNAINTE

În lucrarea de față, autorul caută să surprindă mai multe aspecte inedite ce compun tabloul de ansamblu al modului în care s-a derulat viața și trăirea creștină în dezbaterile teologice din partea siriana a Bisericii creștine, precum și viața mistică monahală și bisericească din această latură frumoasă tradiție. Dintru începutul preocupărilor sale pentru acest subiect, din studii publicate, Părintele Diacon Ioniță Apostolache a avut o abordare constructivă și științifică, reușind să realizeze o cercetare bine documentată și profundă, atât din punct de vedere dogmatic, cât și din perspectivă biblică, istorica, ascetica și filozofică. Lucrarea de față reprezintă o veritabilă sinteză asupra stadiului cercetării temei respective, ce reușește să descrie foarte clar, unde se află acum cercetarea în legătură cu subiectul propus.

Osteneala de cercetare a autorului se îndreaptă spre primele secole creștine ale Bisericii și se extinde până către zilele noastre. Din analiza surselor, autorul scoate la iveală frumusețile culturii teologice siriene dar și amplele dispute teologice și ascetice din acest amplu areal creștin. Alături de aceste aspecte, el așează în paralel cultura teologică dogmatică și problematica mistică din cealaltă parte a Imperiului Bizantin, respectiv Cezareea, Constantinopolul, Alexandria, etc. Luând în calcul dimensiunea persuasivă a limbii și originalitatea capacității ideologice în materie de imagine și simbol, se demonstrează pas cu pas că Siria creștină se recomandă întotdeauna ca un inepuizabil izvor de abordări hristologice și mistice. În sensul acesta, autorul prezintă mai multe personalități siriene care au lăsat lucrări de valoare, prin intermediul cărora, s-a transmis specificul unei tradiții cu totul aparte. În acest context lucrarea de față aduce în actualitate cele mai importante elemente ale hristologiei și misticii siriene. Demersul diaconului nostru este prin urmare justificat de importanța acestei teologii, care are menirea să aducă în prim plan promovarea bogăției teologice și frumusețea valorilor creștine siriene, mai puțin cunoscute în teologia românească. Astfel că pentru a evalua cât mai corect tema respectivă, autorul își propune să cerceteze modalitatea de formare și dezvoltare a creștinismului în această parte a Imperiului Roman și apoi Bizantin. Din acest punct de vedere, el subliniază că limba siriacă a devenit încă din primele secole dialectul literar al creștinismului. În atari caz, limba aramaică în care propovăduise Mântuitorul și Sfinții Săi Apostoli devine mijlocul de propagare pe mai departe a adevărilor de credință și a valorilor mistice din tradiția monahală. Din acest punct de vedere, limba siriacă poate fi considerată într-o oarecare măsură matricea de formare și dezvoltare a unor autentice lucrări hristologice, cum este cazul operelor Sfinților Afraate, Efrem Sirul și Isaac Sirul.

Un aspect cu totul aparte, tratat în lucrarea de față, este acela al hristologiei de tip *lbeš pagrā* (a îmbrăcării cu trup), una din notele distinctive pentru teologia siriacă de limbă semitică din primele patru veacuri creștine. Subiectul este prezentat în contextul principalelor imagini ale simbolismului sirian: „*Hristos ca Vindecător al firii umane și Deschizător al Paradisului pierdut*”, „*focului dumnezeiesc*” și „*ochiului luminos*”, „*pogorârea la iad*” și „*biruința asupra morții*”, „*Mirele ceresc*” și „*Cămara de nuntă*”, predominante mai ales în gândirea Sfântului Efrem Sirul.

Ca de a doua parte a lucrării analizează teologia siriană din secolele V și VI. În această perioadă se constată o amplă deschidere a cugetării hristologice și mistice spre teologia de limbă greacă. Părintele Ioniță se apleacă spre cercetarea formării dogmei hristologie în Școala Antiohiană, de la Diodor de Tars, la Fericitul Teodoret al Cirului. Nota dominantă a acestei analize este dirijată spre studierea numeroaselor controverse hristologice, centrate în jurul celor două sinoade ecumenice de la Efes (431) și Calcedon (451). În acest sens, doctrina teologilor și scriitorilor bisericești din această perioadă este analizată în contextul tradiției antiohiene, aplecându-se pentru o cât mai clară cunoaștere și completă recunoaștere a naturii umane în Mântuitorul Hristos. Evident, părintele diacon, pentru a exprima cât mai exact această evoluție conceptuală a gândirii siriene din această perioadă, a lua în calcul poziția teologilor contemporani, spre a-și poziționa cât mai corect punctul de vedere, față de ceea ce ei au avut în plan atunci când au scris și au gândit. În mod concret însă, cea mai potrivită evaluare hristologică a acestei perioade este cea contextuală, cel mai potrivit element de comparație fiind bineînțeleș tradiția alexandrină. Așa se face că, în timp ce preocupările hristologiei antiohiene erau centrate în special pe omenitatea Mântuitorului, alexandrinii accentuau firea Sa dumnezeiască. În decursul timpului, interferențele dintre cele două tradiții să nu fie întotdeauna pacifiste, existând, din păcate, numeroase tensiuni și controverse care au dezbinat Biserica Mântuitorului Hristos. Așa se face că, din anul 420, pe fondul conflictelor dintre cele două căi de înțelegere a Persoanei Logosului Înomenit, s-a ajuns la o scindare totală a Bisericii Orientale.

După cum se știe vârful controverselor dintre antiohieni și alexandrini a fost atins în vremea patriarhului Nestorie al Constantinopolului care a ajuns în conflict deschis cu tradiția și învățătura Bisericii ecumenice. În Constantinopol, unde era patriarh, se păstrau cu sfințenie valorile unei ortodoxii desprinse din învățătura Sfinților Părinți de seamă ai creștinismului, ca de pildă Sfântul Ioan Gură de Aur sau Sfântul Proclu de Constantinopol. Cu toate acestea, învățăturile diofizite ale patriarhului sirian, au dus, din nefericire, la scindarea Sfintei Biserici și separarea credincioșilor ei. Mariologia sa poate fi în acest sens cel mai concludent exemplu, el considerându-o pe Sfânta Fecioară „Născătoare de om (*αντροποτοκος*) sau cel mult născătoare de Hristos (*χριστοτοκος*)”. Împotriva ereticului Nestorie s-a arătat ca adevărat apărător al Ortodoxiei Sfântul Chiril al Alexandriei. Hristologia sa are un loc important în această lucrare, fiind analizată în contextul raportului dintre tradițiile antiohiană și alexandrină.

Toate aceste conexiuni introduc demersul diaconului Ioniță Apostolache în contextul dimensiunii ascetico-mistice a monahismului sirian, având menirea să arate că în tradiția Bisericii Orientale mistica și asceza erau într-o totală interdependență. Autorul a cercet și a analizat aici începutul monahismului sirian, corelat cu dinamica ideilor mistice din această tradiția orientală. Astfel, sunt cercetate „mistica protomonahismului de tip *Ihîdâyâ* și *Bany Qyâma*, diagramele tainicelor căutări spirituale care au îmbogățit învățăturile cuprinse în lucrarea *Liber Graduum*, ideile Sfântului Isaac Sirul și mistica luminii la Ioan de Dalyatha”.

În concluzie putem spune că autorul, diac. Ioniță Apostolache, în lucrarea „Hristologie și mistică în teologia siriană”, reușește să scoată la lumină principalele elemente ale hristologiei și misticii siriene, în mare neabordate până în prezent în vreo lucrare de asemenea proporții, elaborate în limba română. Acesta considerăm că ar fi elementul de noutate și originalitate a acestei lucrări. În realizarea acestui scop, autorul a adus

laolaltă texte traduse, adaptate și comentate de teologi consacrați, cum ar fi de pildă: Sebastian Brock, Robert Beulay, Thanios Bou Mansour, Sabino Chialà, Ioan I. Ică jr., Frederick McLeod, Emidio Vergani, John A. McGuckin, Brian E. Colless, Geevarghese Chediath, Sidney H. Griffith, Antoine Guillaumont, F. Crawford Burkitt, J.B. Chabot, Joseph Hefele, Francois Nau, Fr. Loofs, Arthur Vööbus etc.

Fără îndoială că părintele Ioniță a urmărit în lucrarea de față să deruleze sistematic și cronologic controversesele dogmatice din Siria, un areal cu inepuizabile de resurse spirituale, un loc în care creștinismul a călătorit adesea de la glorie la agonie, de la înflorire la ruină. Aici s-a format conceptele hristologice și mistice susținute în primă fază de exemplificarea cadrului apariției primelor scrieri de factură creștină pe aceste meleaguri. Tot aici au apărut primele traduceri ale Sfintei Scripturi în limba siriacă, pe fondul strânsei legături dialectice cu aramaica, limba nativă a Mântuitorului Hristos. În privința Noului Testament, este de ajuns să amintim de „*Diatessaronul*” lui Tațian Asirianul, de Faptele Apostolilor sau de Corpusul Paulin „*Apostolos*”.

†IPS. Acad. Prof. Univ. Dr.

IRINEU ION POPA,

Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei,

Decanul Facultății de Teologie din Craiova